

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

HUMANISTIČKA PSIHOLOGIJA: OPIS I PODRIJETLO

Želimir Puljić

1.1. Opis

Humanistička psihologija je smjer u psihologiji koji naglašava »budućnost pojedinca koju unutarnje sile upravljaju prema jednom cilju, koji je određen idealnom integracijom i jedinstvom ponašanja u koherentnom organskom odnosu« (RONCO, 1972, 188).* Ta je psihologija nazvana i »trećom revolucijom« u psihologiji (MATSON, 1972), kojoj su prethodile druge dvije: behaviorizam i psihoanaliza. Ali za razliku od tih dviju škola kojima se ona na neki način protivi, humanistička psihologija nije jedna jedinstvena teorija; ona je sastavljena od nekoliko različitih smjerova.

Zajednički nazivnik tih teoretskih smjerova i terapijskih opredjeljenja jest poštivanje osobe, priznavanje drugoga ne u obliku nekog kazusa, objekta, skupa instikata, nego kao osobe, samodostatnog bića. Što se tiče teorije, to pretpostavlja da treba priznavati ljudske kreativne sposobnosti i naglašavati njihovu odgovornost; što se tiče terapije, to znači da treba respektirati individualne vrednote (koje BERTALANFFY, 1973, 432, naziva »svijetom simbola«), poštivati nakane pojedinca i naglašavati njegovu individualnost. U tom smislu kaže RONCO (1972, 216) da humanističke teorije:

»Naglašavaju individualne osobne aspekte; — ističu osobne dinamizme, autodeterminanost, pojam autoprojektiranja, egzistencijalne potrebe uzrasta; — naglašavaju budućnost osobe; — relativiziraju pojedine motive

* U ovomu smo prilogu — a i unaprijed ćemo koji put to praktimirati — upotreбили noviju, uglavnom anglo-američku, metodologiju pri navođenju bilježaka i podnaslova. Djelo na koje se autor poziva lako je naći na kraju u LITERATURI pod imenom dotičnog pisca i godinom izdanja. (Uredništvo)

i tvrde da se zadovoljstvo tiče ne samo pojedine potrebe nego kompletne osobe.«

To naglašavanje čovjeka kao osobe, a ne kao *tipa*, isticanje ljudskosti osobe, njezine individualnosti i jedincatosti, središnja je misao humanističke psihologije. MATSON (1972, 360) to lijepo opisuje kad veli da se humanistička psihologija »trsi da opiše ne ono što ona jest, nego ono što bi trebala biti«. Usprkos tome što se pojavljuje kao »alternativa između behaviorizma i psihoanalize (MASLOW, 1971, 11), ona ipak ne ignorira te postojeće škole; njoj je samo cilj da upozori »na pogreške i netočnosti tih teorija« (SARGENT, 1973, 174).

Humanistička psihologija želi da ostvari integraciju. Zato i piše MASLOW (1973c, 4): »Ja shvaćam ovu treću psihologiju kao onu koja uključuje i prvu i drugu. Zato sam i izmislio riječ 'iznad-behaviorističan' i 'iznad-psihoanalitičan' da bih je opisao.« Maslow sam za sebe veli da je i behaviorist i psihoanalitičar i humanist, jer mu je cilj ostvariti integraciju ovih psiholoških smjerova.

1.2. Nastanak (podrijetlo) humanističke psihologije

Ime humanistička psihologija nastalo je slučajno sa pojavom jednog lista u Kaliforniji koji je nosio isto ime: *Journal of Humanistic Psychology*. Historijski je bio FROMM (1971, 17) prvi koji je na psihološko područje uveo termin »humanizma«. Opirući se autoritetu koji svoj najjači izražaj postizava u Freudovu »Super-egu«, FROMM (1971, 17) tvrdi da je »čovjek u isto vrijeme i auktor i objekt normi, njihov izvor i upravljač«. HORNEY (1945) je bila prva koja je obradila neke od humanističkih tema. Ona drži da je naša težnja da se realiziramo temeljna u razvoju normalnog čovjeka. Pod autorealizacijom ona shvaća »ostvarenje najboljih individualnih mogućnosti« (HORNEY, 1945, 19).

Zapravo, humanistička psihologija duguje mnogo psihoanalizi (ako ne izravno Freudu i njegovim ortodoksnim sljedbenicima, a ono sigurno onima koji su se od njega odvojili, ili koji su se protiv njega orijentali). Freudov »pesimizam i determinizam« (HORNEY, 1945, 19) s jedne strane bijahu razlogom pojave kritički orijentiranih psihologa koji se prozvaše humanistima. Držanje behaviorista, s druge strane, koji hoće kontrolirati ljudske reakcije onako isto kao što fizičar drži pod kontrolom i manipulira prirodnim fenomenom« (WATSON, 1958, 11), dovelo je čovjeka dotle da se počeo promatrati kao neka mašina koju treba kontrolirati, ili kao neku, »masu koju treba oblikovati« (ibid., 35). Psiholozi humanisti postavljaju se kritički ispred takvih »pesimističkih i redukcionističkih stajališta u psihologiji, odbacujući homeostatski raj« (MATSON, 1972, 361) i naglašavajući da »osoba ne slijedi neke životne ciljeve i vrednote zbog neke potrebe da dostigne homeostazu*« (BÜHLER, 1964, 116) nego zbog potrebe »samoostvarenja« (HORNEY, 1945) i »autorealizacije« (GOLDSTEIN, 1963; MASLOW, 1973a). Da bi smo bolje razumjeli kritičku analizu humanističke psihologije i njezinu težnju za integraci-

* Homeostaza je pojam u psihologiji koji označava održavanje postojanih fizioloških stanja organizma pomoću autonomnih mehanizama.

jom, zaustavit ćemo se na nekim činjenicama koje nam bolje mogu razjasniti nastanak ovog pokreta. Istaknut ćemo tri stvari koje nam na neki način mogu dati razloge pojavi humanističke psihologije. To su: Reakcija humanističkih psihologa na pojedine postavke psihoanalitičke i behaviorističke škole; aktualna kriza koja se očituje u osjećaju samoće i gubljenju identiteta; otvaranje psihologije drugim humanističkim disciplinama (napose filozofiji i literaturi).

1.2.1. Humanistička psihologija kao reakcija na behaviorizam i psihoanalizu

Humanistička psihologija, koju MASLOW (1974, 9) naziva »trećom psihološkom silom«, sve više se širi »proizvođeci transformaciju na svim intelektualnim područjima i u svim socijalnim institucijama« (ibid., 9). Bila je nazivana raznim imenima kao »treća psihološka sila«, »neofenomenološki pravac u psihologiji« i »humanistička psihologija« (BUGENTAL, 1969, 10). Ta »treća psihološka sila« iliti humanistička psihologija pojavljuje se zapravo kao »alternativa na druge dvije generalne teorije koje su bile najutjecajnije u psihologiji sve do naših dana« (MASLOW, 1971, 11). Te dvije generalne teorije u psihologiji — rekli smo — bile su »klasični freudizam i pozitivistički behaviorizam« (MADDI-COSTA, 1972, 1). Pozitivistički behaviorizam je psihologija koju MASLOW (1974, 8) naziva »eksperimentalističkom i mehanicističkom«, a koja se zapravo može nazivati »klasičnom psihologijom, ukoliko proizlazi direktno iz klasičnog pojma znanosti kao npr. astronomija, fizika, kemija, geologija« (ibid., 8).

Druga psihološka škola »dominira cijelim kliničkim područjem . . . , a proizašla je iz Freudova djela i od njegovih učenika« (MASLOW, 1974, 8). Ona se još naziva i dubinskom psihologijom jer naglašava interakciju podsvjesti sa svjesnim vladanjem. Obje su te škole smatrane općim jer se trse »da daju odgovore na sve probleme koji se tiču ljudske naravi« (MASLOW, 1974, 9). Danas se, kao što već naglasismo, u psihologiji razvija poseban smjer, koji je njegov osnivač A. H. MASLOW (1971, 11) nazvao »humanističkim« ili »trećom psihološkom silom«.

U klasičnoj, »akademskoj« psihologiji, npr., ne studira se altruizam, nema nikakvih istraživanja u vezi s istinom i ljepotom. Zato i veli MASLOW (1974, 9) onako pomalo ironično: »Nema smisla istraživati te vrednote ako se stalno radi u laboratoriju sa životinjama.« A MADDI-COSTA (1972, 1) tvrde kako »ekstremni behaviorizam nipošto ne može biti humanističan jer stavlja naglasak samo na vidljive odgovore (učinke) radije nego na misli i osjećaje, jer prihvaća samo one pojmove koji mogu biti jasno formulirani.« Isti autori vele i za psihoanalizu da nije humanistična jer »tretira ljude na nehuman način, budući da ih ponižava i manipulira« (ibid., 2). MASLOW (1971, 57) kritizira pristalice ortodoksne Freudove linije jer teže »da sve patologiziraju, da sve gledaju kroz tamne naočale« i jer »sve reduciraju i tumače po unaprijed determiniranoj strukturi«. Tako darežljivost biva protumačena kao »reakcija protiv stanovite škrtosti koja je utemeljena negdje duboko u podsvjesti, a ljubeznost biva protumačena kao obrambeni mehanizam protiv nasilja i ubilačkih tendencija« (FREUD A., 1967, 133). MASLOW (1971, 24) kri-

tizira obedvije škole zato što ne daju odgovora na pitanja kao: »koje su to tipično ljudske kvalitete? Šta je to što je bitno za čovjeka, bez čega se ne bi mogao ni definirati?«

Humanizam, kako ga opisuju pripadnici ovog humanističkog smjera, »stavlja naglasak na ljudske sposobnosti i težnje po kojima se razlikuje od nižih životinja i koje ga čine kovačem vlastite sudbine« (MADDI-COSTA, 1972, 3). Pripadnici su ovog pokreta uvjereni da to one druge dvije škole i ne pokušavaju, i to je zapravo glavna snaga koja ih okuplja pod zastavom »treće psihološke sile« (MASLOV, 1974, 10). Oni ističu da su »sposobnost izbora, htijenje, mišljenje, introspekcija, autokritika, težnja za budućim i kreativnost važni argumenti, jer se tiču ljudskih sposobnosti koje pripadaju tipično ljudskoj vrsti« (MLADDI-COSTA, 1972, 3). Psiholozi drugih dviju škola, »mehanicisti i redukcionisti«, kako ih naziva BUGENTAL (1973, 17), smatraju čovjeka objektom koji je pod utjecajem izvanjskih ili unutrašnjih sila. Njih zato interesiraju samo pojave koje se mogu strpati u neke veće određene kalupe. Jedan takav pristup studiranju čovjeka riskira da ga gleda pod formulom »ništa drugo nego« (»nothing but«), zanemarujući tako originalnost i individualnost ljudskog bića.

Humanistička se psihologija zato stavlja na stranu onih koji se bore za misao, fantaziju, težnju, žaljenje, trijumf i tragediju, koje su svojstvene jednom određenom ljudskom biću, a ne drugom, da je to srž humanističke pozicije« (MADDI-COSTA, 1972, 3). Danas, u ovoj »epohi mašine i automatizacije«, kako veli FROMM (1965, 60), sve više doživljavamo kako čovjek biva »rasčovječen i alijeniran« (BÜHLER, 1974, 21).

Humanistička se psihologija zato stavlja na stranu onih koji se bore za jedno bolje sutra, koji se trse da društvo postane zdravije i ljudskije. Ona se nada da može dati »pozitivan impuls čovjeku današnjice koji, čini se, luta na rubu besmisla« (BÜHLER, 1974, 9). BÜHLER (1974, 7) ovako sintetizira teze humanističkih psihologa:

- »U centru njihova istraživanja nalazi se živuća osoba;
- Akcent je sastavljen na tipično ljudska svojstva kao sposobnost za izbor, kreativnost, poštivanje, samorazvoj (autorealizaciju), nasuprot mehanicističkog i redukcionističkog shvaćanja čovjeka;
- U tom smislu se čovjek nalazi u središtu pažnje, pozvan je da se sam upozna i da razvija pozitivne odnose s drugima.«

Iz ovih kratkih teza nije teško uočiti kako se naglašava »živuća osoba«. Zbog toga humanistički psiholozi ne prihvaćaju znanost o čovjeku koja bi se predstavljala »neutralna i neovisna o ljudskim vrednotama«, jer takva je znanost, kao što veli MASLOW (1974, 10), »manipulirajuća i nesposobna da predvodi čovječanstvo«. Humanistička nam psihologija zato želi predstaviti »psihologiju zdravlja« (MASLOW, 1971, 81), »psihologiju koja radije teži za ekspanzijom, za realizacijom, nego za očuvanjem i konzervacijom (homeostaza)« (BÜHLER, 1964, 108), »psihologiju autentičnog postajanja« (MAY, 1970b, 15) pomoću »uzrasta međuljudskih odnosa«, (HAIGH, 1973, 283; ROGERS, 1970, 89).

Sve to zahtijeva dubinsko uvjerenje, kako to lijepo veli THOMAS (1973, 299), »da je ljudsko biće sposobno naći kroz vlastito iskustvo smisao

svoje egzistencije« i da je »impuls za individualnom i vlastitom realizacijom prisutan (usađen) u svakoj osobi« (MOUSTAKAS, 1969, 12).

1.2.2. Aktualna kriza

Svjedoci smo radikalnih društvenih promjena koje su sigurno uvelike doprinijele sadašnjoj aktualnoj krizi. »Mitovi i simboli — veli MAY (1971, 7) — koji jednom slušahu kao orijentiri, srušili su se, te nas sve više obuzima tjeskoba.« Razlozi su ovakvu stanju mnogovrsni. Filozofsko-pesimistička misao izražena u djelima SCHOPENHAUERA, KIERKEGAARDA i NIETZSCHEA još je u prošlom stoljeću najavila ovu situaciju. K tome treba pribrojiti i ubranu industrijalizaciju našeg stoljeća koja je dovela do mnogih socioloških promjena, mijenjajući koji put stubokom životni ambijent čovjeka. Industrijalizacija je izazvala i ambivalentan stav pred znanošću: početno preveliko povjerenje okreće se malo pomalo u osjećaj nepovjerenja. Paradoks ljudske situacije jest »da se, umjesto posjedovanja svih znakova sreće, čovjek pokazuje nerijetko sve više nesretan u svojoj nutrini« (ROYCE, 1970, 12). I sam ljudski život izgleda da se nalazi pred mogućnošću totalne propasti kao što je to prikazao i režiser S. KUBRIK u filmu *Dr Seltsam oder wie ich lernte die Bombe zu lieben*. U ovom se filmu prikazuje razaranje svijeta u cigla 24 sata, kao posljedica pogrešnog programiranja jednoga stroja.

Suvremeni čovjek ima više političkih sloboda, više osobne slobode, ima više zdravlja i materijalnih dobara nego što su to imali njegovi preci. Ipak, »iako je generalna situacija vrlo povoljna za čovjeka, budućnost čovječanstva nije nikada izgledala tako mračna kao što je danas« (ROYCE, 1970, 12). MAY (1971, 23) se pita »kako definirati ovakvo stanje stvari? Otudjenje, hladnoća, emotivna paraliza, indiferentnost, depersonalizacija? Svaki od ovih pojmova izražava jedan vid stvarnosti koju ljudi i žene primjećuju i koja ih udaljava jedne od drugih...« U istoj knjizi MAY (1971, 10) upotrebljava izraz »naš šizoidni svijet«, da bi prikazao aktualno stanje, i tumači kako je šizoidni pojedinac »hladan, osamljen, ohol i distanciran..., što je naravni proizvod tehnološke ere«. Radi se zapravo o paralizi međuljudskih odnosa, o nesposobnosti očitovanja vlastitih osjećaja. Otuda, eto, i problem osamljenosti i gubljenja vlastitog identiteta i vlastitog smisla.

1.2.2.1. Problem osamljenosti i pokušaj nadvladavanja tog osjećaja

Živimo u razdoblju savršenih komunikacionih sredstava koja nas bombardiraju sa svih strana. Međutim, međuljudska komunikacija postaje sve teža i teža. Dramska književnost naših dana to vrlo zorno prikazuje, u djelima Ionesca ili Becketta npr. Ovi pisci često uzimaju za svoju temu baš problem paralizirane ljudske komunikacije. Tako provodimo cijeli život u čavrljanju s magnetofonom, kako zapaža BECKETT u komediji *Uzmi zadnju kasetu (Krapp's Last Tape)*, ili se uopće ne poznajemo usprkos našoj fizičkoj blizini, kao što upozorava IONESCO u svojoj *Čelavoj pjevačici*.*

* U tom djelu ima scena u kojoj se susreću i upoznaju neki čovjek i žena. U toku ugodnog razgovora oni otkrivaju da stanuju u istoj ulici u New Yorku, dapače u istoj zgradi i istom stanu, i da imaju ćerku s istim brojem godina. Na koncu otkriju da su oni zapravo muž i žena.

Ta nesposobnost međuljudskog kontaktiranja, nesposobnost da se doživi blizina drugoga, stvara izoliranoga čovjeka, rada u njemu osjećaj osamljenosti, što je već karakteristično za naše vrijeme. MAY (1970b, 184) veli da »sadašnji čovjek proživljava osjećaj unutarnje praznine i apatičnosti« i da je to zapravo »glavni problem čovjeka XX. stoljeća«. Prisutnost takvog osjećaja može ga, prije ili poslije, dovesti do »osjećaja tjeskobe, očajanja, besmisla« (MAY, 1953, 23). U takvoj situaciji čovjek se počinje pitati da li on išta vrijedi kao pojedinac. Često nije kadar naći odgovor ni u sebi, ni izvan sebe, i stoga doživljava život kao besmisao, a sebe kao »malo-vrijedna«, kao što se izražava GOETHE u *Patnjama mladoga Werthera*: »Da, siguran sam, i ta sigurnost biva sve veća, kako ljudski život malo vrijedi, vrlo malo!« (nav. kod BÜHLERA, 1974, 64).

Ipak, unatoč toj »unutarnjoj praznini« koju osjeća suvremeni čovjek i usprkos njegovoj nesposobnosti da stupi u kontakt s drugima, on u svojoj biti želi »sresti drugoga«. »Mi smo odijeljeni, kaže BUGENTAL (1969, 331—332), ali smo u isto vrijeme upućeni jedni na druge... Čovjek je tek čovjek po ovim međuljudskim odnosima koji su mu potrebni za zdravi opstanak i razvoj isto tako kao i zrak koji ga okružuje.«

Čini se da je upravo zadovoljenje međuljudskih odnosa važan faktor u prevlađivanju osame i u realiziranju sreće. BÜHLER, (1974, 61) donosi rezultate istraživanja jednog američkog psihologa (SCOTT, 1967) prema kojima se naglašavaju međuljudski odnosi kao sredstvo za »postizanje zadovoljstva i sreće«. BÜHLER (1974, 61—62) veli da je iste stvari doživljavala u povjerljivim terapeutskim razgovorima, kao npr. kad joj je jedna djevojka povjerala da se »osjeća sretnom jer je vole i roditelji i njezin dečko« i da se na taj način osjeća više »realiziranom shvaćajući bolje i sebe i druge«. Ovdje treba naglasiti da je baš ljubav glavni izvor sreće pojedinca. MAY (1971, 33) razjašnjava da se ne trebamo ograničiti na ljubav u »njezinu specifičnom seksualnom značenju«, nego je trebamo shvatiti kao »sudjelovanje u životu drugoga u formi usrećivanja bližnjega«. Tu se radi zapravo o iskustvu »ulaženja u život druge osobe« (MOUSTAKAS, 1969, 54) pri čemu drugoga doživljavamo kao potpuno neovisno biće. MATSON (1964, 239) veli da se tu radi o »otkrivanju Mene u Tebi« (»rediscovery of the I in the Thoy«). Svaka verbalizacija ovakve forme sudjelovanja u životu drugoga ostaje siromašna bez jednog adekvatnog iskustva. Razne vrste terapija, i grupne i individualne, imaju kao cilj pojačati osjećaj samopoštovanja i ublažiti osjećaj samoće. Tako ovaj osjećaj osamljenosti biva »izvorom nove kreativnosti« (MAY, 1953, VII), jer sili čovjeka da se pozabavi sam sobom i postane sebe svjestan.

1.2.2.2. Kriza identiteta i fenomen besmisla — pokušaji da se nadvladaju

Vidjeli smo kako se današnji čovjek osjeća usamljenim u ovom anonimnom društvu i sam se pita da li uopće kao jedinka išta vrijedi. Ne samo da se pita u vezi s vlastitom funkcionalnosti i korisnosti, nego ide još dalje te se pita: tko sam i kuda idem? Karakteristično je za naše doba da su odgovori na ta temeljna pitanja ljudske egzistencije puni sumnje, straha, i nesigurnosti. To je vrlo lako naći na stranicama suvremenih

pisaca: SARTRE, CAMUS, IONESCO. Naš UJEVIĆ (1970, 114) to lijepo i plastično izražava u jednoj od svojih pjesama kad piše:

»Tko sam i što sam
Šta ću, kuda idem, za čim lutam?
Uzalud nebo za odgovor molim;
Uplašen sobom svoje suze gutam.
Tajanstvo stvari i života zebe,
Ne poznam ništa
A najmanje sebe...«

Pitanja koja postavlja UJEVIĆ zajedničko su vlasništvo današnjih ljudi. MAY (1970b, 75) veli da je čovjek počeo sve stavljati u pitanje radi toga što su »neke od njegovih pretpostavki i vrednota došle u opasnost zbog prebrzog razvoja društva«. A kad pretpostavke dođu u opasnost da iščeznu, onda pojedinac nema neke čvrste točke na koju bi se mogao osloniti u opasnosti. Rezultat je takvog stanja da se »pojedinac osjeća izgubljenim« da se »pojavljuje psihološka pomutnja, panika i tjeskoba« (MAY, 1970b, 75). Kakvo onda čudo što se svi nalazimo u nekoj vrsti »kolektivne nervoze«, rekao bi FRANKL (1970, 26) koja se očituje u »egzistencijalnoj frustriranosti« (FRANKL, 1972, 46). Pesimistička filozofska misao, pretjerano početno povjerenje u znanost (koje se s vremenom okrenulo u nepovjerenje), sociološke nagle promjene i na poseban način ubrzani tehnološki razvoj doprinijeli su raširenju jedne takve »egzistencijalne frustriranosti«. FROMM (1965, 60) u tom smislu piše vrlo jasno i potresno: »Naš pristup životnim problemima sve više postaje mehaničan... Osobe bivaju tretirane kao brojevi... Pristup ljudima je apstraktan i intelektualan. Pojedinci nas interesiraju kao stanoviti objekt, kao dio statistike i mase, a ne kao živi pojedinci... Ljudi bivaju tretirani kao stvari koje se pokoravaju zakonima stvari. Ipak, čovjek nije određen da bude stvar. Kad se dogodi da se čovjeka 'postvari', onda je on razočaran i očajan.« Ne treba se onda čuditi što se u jednoj takvoj situaciji osjeća izgubljenim i bez nekog smisla i nade.

Živuci bečki psiholog FRANKL (1970; 1963) zaslužan je što je u psihologiju unio važnost smisla života. I Charlotte BÜHLER (1969; 1959) dosta se bavila tim problemom. Studiranjem života ljudskog bića ona je došla do zaključka da »smisao ima vrlo važnu ulogu u životu pojedinca« (BÜHLER, 1974, 75). Pod smislom ona gleda »poseban sadržaj životnog iskustva koji život čini punijim i bogatijim..., bez kojega bi život zapravo bio bezvrijedan i prazan« (BÜHLER, 1974, 75). Tako eto pred prazninom života koja čovjeka današnjice može dovesti do apsurdna i besmisla FRANKL (1970) i BÜHLER (1974) pišu o važnosti smisla života i o mogućnosti da čovjek sam za sebe nađe smirenje i smisao. Protiv tvrdnji da čovjek nije »ništa drugo nego biološkokemijski mehanizam obdaren stanovitom energijom uređivača« FRANKL (1970, 153) naglašava da je »čovjek u isto vrijeme mnogo više nego običan uređivač«.

Čitava dinamika čovjeka koji živi, trpi, uživa i plače, koji se osjeća sam, napušten, realiziran, koji traži smisao i nalazi ga ili se preplašen povlači u sebe te se osjeća otuđenim, vrlo je dobro obrađena kod psihologa MAYA (1953) i BUGENTALA (1965). Donijet ćemo ovdje jednu BUGEN-

TALOVU shemu (1965, 287) koja nam na zoran način predstavlja ovu cijelu dinamičnost čovjeka koji je »svjestan da je u svijetu«:

»Preko svijesti otkrivam da sam u svijetu. Ja sam u svijetu. Ja sam...

TJELESAN	OGRANIČEN	SPOSOBAN	SPOSOBAN	ODIJELJEN
		ZA DJELO-	ZA IZBOR	
		VANJE		

To su egzistencijalne danosti. Budući da sam takav, ja se nalazim izložen

BOLI	SUDBINI	KRIVNJI	PRAZNINI	SAMOĆI
				(OSAMLJE-
				NOSTI)

To su forme egzistencijalnog straha. Ja ne mogu umaći tom egzistencijalnom strahu. Ali ja mu se mogu suprotstaviti. Njemu se suprotstaviti znači u mom »biti-u-svijetu« prihvatiti...

PROMJENU	SLUČAJ	ODGOVOR-	AUTONO-	ODVOJE-
	(UDES)	NOST	MIJU	NOST

To su egzistencijalne konfrontacije. Često mi se preteško prihvatiti te konfrontacije i zato pokušavam izbjeći egzistencijalnom strahu. Zbog toga padam žrtvom osjećaja kao...

BOLEST	NEMOĆ	SAMOPRI-	BESMISAO	OTUĐENJE
		JEKOR		

To su forme neurotičnog straha ili bojazni. Ako se s druge strane pokušam suprotstaviti egzistencijalnom strahu i ove gore navedene osjećaje preuzimam na sebe, onda sam u stanju ostvariti moj »biti-u-svijetu« kroz...

ZDRAVLJE	POVJERENJE	PREDANJE	KREATIV-	LJUBAV
			NOST	

To su oblici autentičnog bivstvovanja i odvažnosti. Ako sam po svom »biti-u-svijetu« autentičan, onda mogu ostvariti...

CJELINU	UKORJENJE-	IDENTITET	SMISAO	ODNOS
(CJELO-	NOST			
VITOST)				

To su egzistencijalne potrebe ili vrednote.

Ovih pet aspekata po kojima čovjek otkriva da-je-u-svijetu odražavaju permanentnu konfrontaciju pojedinca s činjenicom vlastitog postojanja. Ovo neprekidno postavljanje pitanja i nalaženje odgovora »interesira humanistički orijentiranog psihologa« (BÜHLER, 1974, 79).

1.2.3. Pojava humanizma u psihologiji i prihvaćanje (priznavanje) metodologija iz drugih humanističkih disciplina (napose iz filozofije i literature)

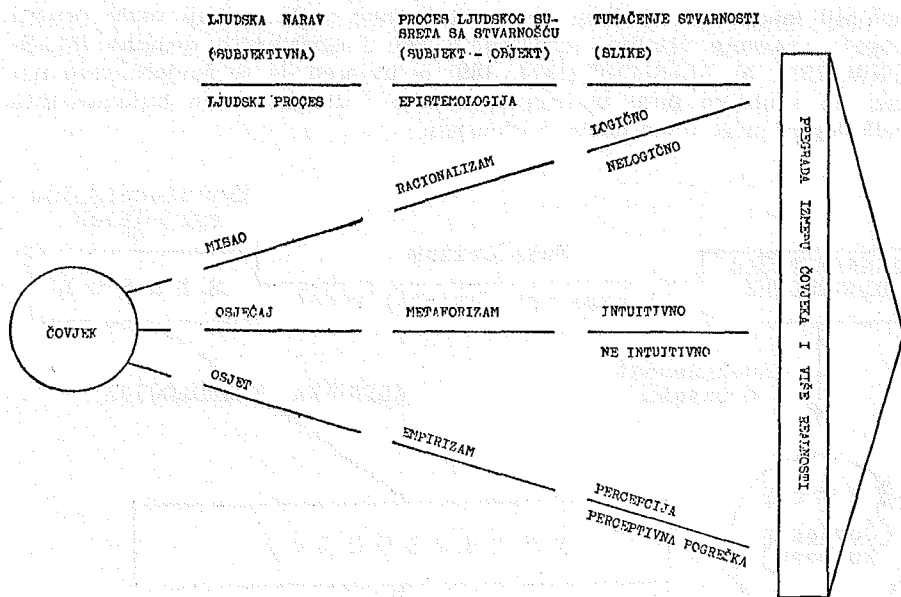
Daleko bi nas odvelo proučavanje humanističkog pokreta u srednjem vijeku (a to i nije svrha našeg članka). Naglasimo samo ideju vodilju Erazma Roterdamskog koji ističe da »čovjek posjeduje nutarnju slo-

vodu« po kojoj se može odlučivati za ili protiv nečega. Upravo taj pojam nutarnje slobode smatra se danas od mnogih humanističkih psihologa jednim od temeljnih principa njihove psihologije (ALLPORT, 1970; MASLOW, 1971; BUGENTAL, 1965; BÜHLER, 1973).

I kao što je Erazmo isticao ljudsku sposobnost izbora kao jednu od temeljnih postavki humanističkog pokreta u srednjem vijeku, tako i humanistički psiholozi ističu kako je »čovjek kadar da se projicira u budućnost« (BÜHLER, 1973), da je »on izvor svojih čina« (ALLPORT, 1970), da je »intencionalan« (MAY, 1958), da se »može realizirati« (MASLOW, 1971) i da je »svjestan-da-je-u-svijetu« (BUGENTAL, 1965).

Kao što se humanizam nekoć usprotivio i kritički postavio pred skolaističkom filozofijom, tako se nekako danas kritički postavlja i humanistička psihologija pred znanošću. Da bi smo to bolje razjasnili, potrebno se prisjetiti kako su se pod znanošću podrazumijevale samo prirodne znanosti, koje su zbog naglog razvoja postale uzorom znanstvenog rada. I psihologija je bila impresionirana ovom znanstvenom metodologijom da je zbog toga morala suziti neke od mogućih područja djelovanja. ALLPORT (1970, 20) lijepo konstatira kako je »želja da se konformira metodama znanstvenog rada prirodnih znanosti dovela psihologiju dotle da je promatrala samo one fenomene koji su bili dostupni njezinim metodolškim pretpostavkama. Zato i imamo razvijenu životinjsku psihologiju i onu matematičku (statističku)«. Pozitivistički je ideal toliko obuzeo psihologiju da je zanemarila posvetiti pažnju drugim područjima ljudskog djelovanja koji se tiču čovjeka i njegova života. To se dogodilo zbog toga što su humanističke discipline (književnost, povijest i filozofija) bile smatrane čisto deskriptivnim disciplinama i na ljestvici znanstvenosti zauzimale posljednje mjesto, jer nisu »baratale općim zakonima« (WYATT, 1973, 373). Psihologija je tako, u želji da se konformira pozitivnim znanostima (fizici, matematici, kemiji i biologiji), zanemarila neizmjereno široko polje promatranja ljudskog života koje nam pružaju filozofija i povijest, i na poseban način književnost.

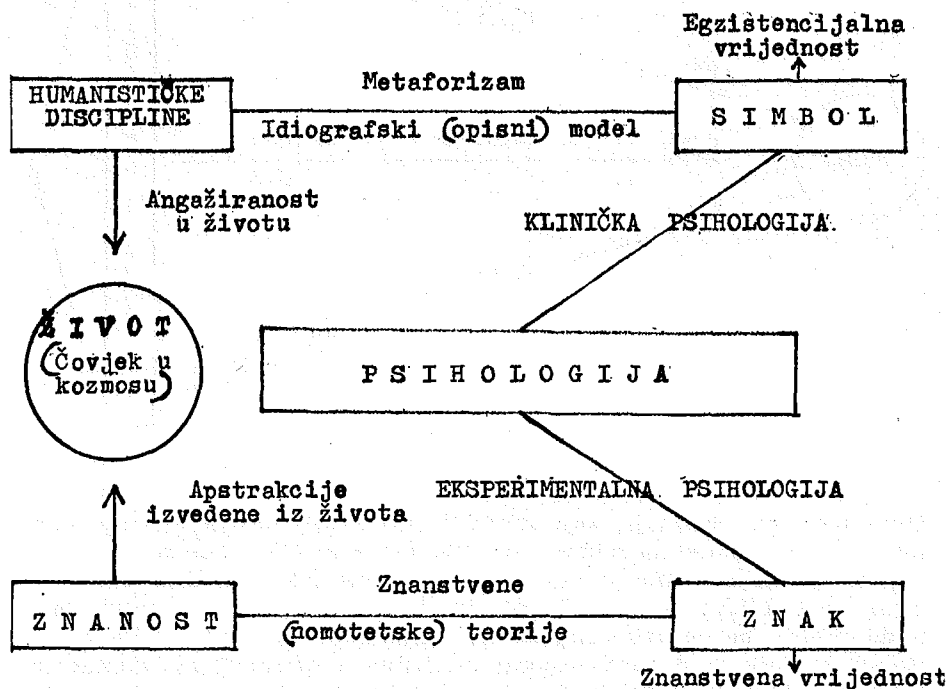
Humanistički pokret u psihologiji ide upravo za tim da upozori na to kako su humanističke discipline vrijedan i koristan izvor psiholoških spoznaja isto tako kao i laboratorijska istraživanja. Velik doprinos takvoj interdisciplinarnoj orijentaciji psihologije dao je ROYCE (1970). On je pokušao da protumači kako, uz procese ljudske spoznaje »mišljenja« i »osjetila«, postoji još jedan, treći proces »osjećaja«. Taj treći proces spoznanja ne može biti kontroliran ni mjeren kriterijima logike i percepcije, nego metaforičkim kriterijem intuicije. Baš je taj treći način metaforičkog afrontiranja realnosti bio zanemaren (da ne kažemo izbačen) u psihološkom rječniku. ROYCE (1970, 23) je pokušao slijedećom shemom prikazati razne putove ljudskog spoznanja i tumačenja realnosti:

Ovaj treći put spoznaje, koji ROYCE (1970, 134) naziva metaforičkim (intuitivnim), donosi sa sobom stanovite epistemološke poteškoće. Naime vrlo ga je teško definirati radi mnogostrukosti značenja. Tako se u govoru upotrebljava termin »ženske intuicije«; govori se o »intuitivnoj nadarenosti« nekog znanstvenika ili umjetnika; za nekog liječnika ili psihologa kaže se da ima »osjećaj intuicije« u razotkrivanju određenih sindroma. Upravo nedefiniranost ovoga pojma i sam pojam čini sumnjivim. Kao rješenje ovog problema ROYCE (1970, 134—166) nam predlaže da napravimo razliku između »znaka i simbola«. »Bit razlike između znaka i simbola jest u tome — veli ROYCE (1973, 35) — što znak donosi sa sobom jednostavno značenje ($A = B$, te zbog toga ne može nikako biti jednako C, D ili E), dok simbol donosi sa sobom višestruko značenje (pri čemu A može biti jednako i B i C i D i E i još mnogo drugih kombinacija)«. To znači da je spoznaja koja nam dolazi preko simbola mnogostruka te da je intuitivno spoznanje mnogo neodređenije od onoga koje nam dolazi preko znakova.

Zasluga je humanističkih psihologa što su počeli uvažavati »intuitivna spoznanja« i »simbole« sadržane u humanističkoj kulturi. Istina, susrećemo se s mnogim poteškoćama, jer živimo u stoljeću »empirijskih znanosti«, a današnji čovjek, u eri mehanizacije i industrijalizacije, teško se otvara i još teže prihvaća simbolična i intuitivna spoznanja. Humanistička psihologija ima šansu da ponovno uspostavi »plodonosni odnos između znanosti i humanističkih disciplina« (ROYCE, 1973, 34). To nam zorno prikazuje i slijedeća shema iz koje se vidi kako psihologija zauzima središnje mjesto u uspostavljanju veze između znanosti i humanističkih disciplina. Ovakva interdisciplinarna orijentacija daje humanističkoj psi-

hologiji mogućnost »jednog novog stoljetnog posla... koji može pružiti bogato značenje vlastitoj egzistenciji kao i egzistenciji drugih« (MASLOW, 1971, 5). MASLOW (1971, 189) je uvjeren da se čovječanstvo nalazi na »dobrom putu upoznavanja sebe i drugih« i da humanistička psihologija može tome dosta pridonijeti.

1.2.4. Efikasnost promjene vladanja pomoću egzistencijalnih principa autentičnog međuljudskog susreta u terapiji centriranoj na klijenta (CCT)

Čovjek našeg vremena pati od samoće (MAY, 1971). Njegov je susret s realnošću sve više i više »mehaničan«, a njegov postupak s ljudima sve više »apstraktan«, kao da se uopće ne radi »o živim ljudima« (FROMM, 1965). Osim toga čovjek podliježe olako napastima da »igra ulogu«, da izvrši neku funkciju, radije nego da se »ostvari«, da bude svoj (MASLOW, 1971). Tako on biva »profesorom«, »inspektorom«, »doktorom«, »policajcem«, »sucem«, »svećenikom«, »roditeljem« itd. Talijanski je režiser FELLINI vrlo dobro obradio ovu temu u svom filmu »Clowns«, gdje je prikazao kako ljudi žive s maskama, kao klauni, a da se pri tome i ne sjete da su oni ti koji žive. I ROGERS (1970) se žali kako se često živi iza zidina, s maskama iza obrambenih bunkera vlastite »ušančenosti«. Živi se u prošlosti ili u budućnosti, a pri tom se zaboravlja da živjeti znači »ovdje-i-sada« (PERLS, 1971). Tako se pojavljuje jedna unutrašnja podjeljenost koju MAY (1971) naziva »šizoidnom«, jer se pojedinac počinje distancirati od stvarnosti, gradeći kule u oblacima zlatne prošlosti ili idealizirane budućnosti.

Ipak, usprkos toj aktualnoj krizi koja se očituje u paraliziranim ljudskim odnosima (FROMM, 1965), čovjek osjeća potrebu da se sretne s drugima, jer »samo preko ovih međuljudskih odnosa« (BUGENTAL, 1969, 331), on biva čovjekom i bolje shvaća sebe samoga. Psihoterapija, kao jedan od »boljih načina ljudskog razgovora« (MASLOW, 1973a, 387), predstavlja nam se kao izvrsno sredstvo za poboljšanje međuljudskih odnosa, kao susret koji »pospješuje osobnu zrelost« (BUGENTAL, 1973, 279) i bolje otvaranje »prema sebi, drugima i cijelom univerzumu« (HAIGH, 1973, 290).

Područje psihoterapeutskih zahvata strašno se proširilo u zadnjih 30-tak godina. Nove terapije s novim zakonima i otkrićima niču kao gljive poslije kiše i teško je u toj šumi novih i nepoznatih modela izabrati onaj koji bi bio »najbolji« (ako takav uopće i postoji). HAIGH (1973, 283—284) je pokušao sve ove različite pravce svesti na tri sljedeće skupine:

- oni koji vjeruju da je psihoterapija u biti »kontrola vladanja«;
- oni koji smatraju da je psihoterapija »reorganizacija obrambenih mehanizama«;
- oni koji drže da bi psihoterapija bila prilika za ostvarenje (realizaciju) sposobnosti koje osoba posjeduje.

Ova treća skupina, koja je nadahnjivala i predstavnike »treće psihološke sile«, promatra pojedinca kao osobu koja je sposobna za razlučivanje i izbor (MAY, 1970b), naglašava i uvažava njegove vrednote (BÜHLER, 1962) i polazi od osobnog iskustva pojedinca (ROGERS, 1970; PERLS, 1971). To je egzistencijalni i fenomenološki pristup problemu. Uloga terapeuta bi bila da pomogne klijentu da bude svjestan sistema vlastitog iskustva i vlastitih vrednota, dajući mu tako mogućnost veće aktivnosti i autonomije (MAY, 1970a). Na taj način mu pomaže da ne bude ovisan o drugima, tjerajući ga tako da »bude kovač vlastite sudbine« (ROGERS, 1972, 276). To naglašavanje vlastitih vrednota sve više se prihvaća na psihoterapeutskom polju, što treba u prvom redu zahvaliti američkom psihologu i psihoterapeutu Carlu ROGERSU (1961; 1970). Za njega veli BÜHLER (1974, 83) da je dao nove poticaje i »nova usmjerenja u psihoterapiji« koja se očito i vidljivo razlikuju od prijašnjih psihoanalitičkih tehnika kao i od metoda koje su u upotrebi među behavioristima.

Ova nova terapeutska škola, koju je ROGERS najprije nazvao »ne-direktivna«, a u zadnje vrijeme sve više prihvaća termin »centrirana na klijenta«, polazi sa stanovišta koje je, po raznim aspektima međuljudskih odnosa, suprotno onom direktivnom, jer se temelji na »apsolutnom priznanju vlastitih životnih težnji svakog pojedinca« (ROGERS, 1970).

Uloga terapeuta bi bila da stvori atmosferu u kojoj bi osoba mogla biti zaista svoja, kako bi se osjetila prihvaćenom i poštivanom bez potrebe da upotrebljava obrambene mehanizme za obranu i zaštitu. Terapeut neće ništa diktirati već će nastojati pomoći klijentu da otkrije vlastite snage u pravcu integralnog razvoja ličnosti. ROGERS (1972, 268) je

zbunjen razvojem znanosti koja ide za tim da »apsolutno kontrolira pojedinca« i da ga »učini običnom mašinom«. Zbog toga se opro »znanostima ljudskog ponašanja« koje manipuliraju pojedincima (ROGERS, 1961, 267). On sam priznaje da se je i u njemu odvijala borba između »logičke i egzistencijalne misli« pri čemu je pobijedila posljednja (ROGERS, 1961, 153). Zbog toga on tvrdi da je svaka znanost »u biti subjektivna« i da ona ne postoji »u sebi, nego u onima koji je naučavaju« (ROGERS, 1961, 169).

Svoju teoriju ROGERS je razvio velikim dijelom iz iskustva dugogodišnjeg terapeuta. Njegov stav je izražen u »apsolutnom poštivanju života i životnih težnji svakog pojedinca« kao i u »bezuovjetno pozitivnom promatranju drugih« (ROGERS, 1970, 51).

To usredotočenje naše pažnje na fenomenološki svijet drugoga puno se razlikuje od ostalih načina koji se temelje na izvanjskim kriterijima. To držanje pred klijentom koje se očituje u poštivanju, prihvaćanju i simpatiji, u povjerenju i »empatičnom razumijevanju samog problema« (ROGERS, 1970, 92—93), postat će jedna od bezuvjetnih metoda istraživanja »treće psihološke sile« u stilu POLANYJEVA (1958) prijedloga o potrebi »aktivnog sudjelovanja« (»participating experience«, nasuprot »objektivnom, apstraktnom proučavanju«).

Rogersov terapeutski smjer temelji se ne samo na pravu pojedinca da se autodeterminira (samoodredi), nego i na životnoj potrebi ljubavi, pažnje i razumijevanja, jer se radi o »slobodnom, stvaralačkom biću« (ROGERS, 1970, 44—45). Glavna zadaća terapeuta bila bi da klijent shvati samoga sebe. Jasno je da terapeut mora shvatiti klijenta kako bi mu pomogao da se sâm pomogne. Shvaćanje, o kojemu je ovdje riječ, nije dijagnostičko nego empatičko, tj. takvo da terapeut promatra klijenta iz njegove perspektive, uživljavajući se u njegovu situaciju. Zato i veli ROGERS (1970, 92) da je empatija »osjetiti intimni svijet drugoga kao da je svoj vlastiti, ne gubeći pri tome nikada iz vida ono 'kao da'«. MASLOW (1971, 25) i piše u tom smislu da je »najbolji način shvaćanja čovjeka ulaženje u njegov 'Weltanschauung', gledajući njegov svijet kroz njegove oči«. MOUSTAKAS (1969, 13) to smatra jedinim »pravim poznavanjem«, govoreći da se na taj način »vidi osoba onako kako to ona sebe vidi, dijeleći s njome i njezine osnove, i njezine težnje i aspiracije, njezine bojazni i nadanja, njezin optimizam i razočaranja, njezino shvaćanje i sebe i svijeta«. Radi se, dakle, o »aktivnom sudjelovanju u iskustvu drugoga« (POLANY, 1958, »participating experience«), što pomaže pojedincu da »živi u sadašnjosti« (THOMAS, 1973, 293), »ovdje-sada-i-u-ovom-trenutku« (PERLS, 1971, 51). CORSINI (1968, 1125) veli u tom smislu da je terapeut kao katalizator. On stvara atmosferu kod koje će se pojedinac osjetiti shvaćen i prihvaćen i odgovoran za vlastitu terapiju. To će ga potaknuti prema osobnom rastu i dozrijevanju kako bi postao svjestan funkcije svoga vlastitog živog organizma te bio sposoban da ga reorganizira. Zadatak terapeuta je samo da započne taj proces poput katalizatora koji stvara određenu reakciju koja se inače ne bi pojavila. Ali je pojedinac onaj koji nosi naprijed već započeti proces, svjestan da se to događa »sada-ovdje-i-u-ovom-trenutku« (PERLS, 1971, 52).

Tako u ovoj tehnološkoj eri, kad čovjek postaje »robot«, »patuljak« (homunculus, FRANKL, 1970), kad su njegovi međuljudski odnosi paralizirani, psihoterapija — kao jedan od »boljih načina ljudskog razgovora« (MASLOW, 1973a) — daje današnjem čovjeku priliku za ostvarenje »autentičnih međuljudskih odnosa« (HAIGH, 1973) i pri tome mu pomaže da realizira što više svojih mogućnosti. Ona mu tako budi i svijest da se može ostvariti samo »putem autentičnih ljudskih odnosa« (BUGENTAL, 1969), i to ne jučer ili sutra nego »danas-ovdje-i-u-ovom-trenutku« (PERLS, 1971).

(Nastavak slijedi)

DIE HUMANISTISCHE PSYCHOLOGIE: HERKUNFT UND BESCHREIBUNG

Zusammenfassung

In diesem Abschnitt ist die Entstehung der humanistischen Psychologie dargestellt. Diese Psychologie ist als eine »Dritte Kraft« in der Psychologie gesehen (gegenüber der Psychoanalyse und dem Behaviorismus). Die Vertreter der »Dritten Kraft« teilen gewisse Überzeugungen hinsichtlich eines gesunden menschlichen Lebens, die sich von den Überzeugungen der zwei anderen psychologischen Schulen unterscheiden.

Ausserdem ist festgestellt dass der Angst und die Verzweiflung heute bei jungen (und nicht nur bei jungen) Leuten sehr häufig anzutreffen ist. Darum ist über die aktuelle Krise der Einsamkeit und der Identität gesprochen.

Der humanistische Psychologe erweitert die Worte des Delphischen Orakels »Erkenne dich selbst!« zu einem drängenderen »Sei du selbst!«, und, angesichts der aktuellen Krise, er hofft dass sein tiefer Glaube an die Fähigkeit des einzelnen Menschen, Sinn aus dem Absurden heraus zu schaffen, im Leben der Gegenwart eine positive Kraft darstellen kann.

In der humanistischen Psychologie kamen viele Psychologen verschiedener Herkunft zusammen, um zu zeigen, dass menschliches Leben und Verhalten ein umfassendes System ist, in dem Werte, Ziele und Sinn eine wesentliche Rolle spielen.

BIBLIOGRAFIA

- ALLPORT, G. W., *Divenire*, Firenze, Giunti, 1970.
- BUGENTAL, J. F. T., *The search for authenticity*, New York, Holt, 1965.
— *Werte und existenzielle Einheit*, u BÜHLER-MASSARIK, F. (Eds.), *Lebenslauf und Lebensziele*, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1969.
— *L'homme ce défi*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- BÜHLER, CH., *Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem*, Göttingen, Hogrefe, 1959.
— *Values in psychotherapy*, New York, Free Press, 1962.
— *La psicologia nella vita del nostro tempo*, Roma, Garzanti, 1964.
- MASSARIK, F. (Eds.), *Lebenslauf und Lebensziele*, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1969.
— *La vie humain dans sa totalité*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- ALLEN, M., *Einführung in die humanistische Psychologie*, Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1974.
- CORSINI, R., *Counseling and Psychotherapy*, u BORGATTA, E. F.-LAMBERT, W. W. (Eds.), *Handbook of Personality Theory and Research*, Chicago, Rand Mc Nally et Company, 1968.
- FREUD, A., *L'io e i meccanismi di difesa*, Firenze, Martinelli, 1967.
- FRANKL, V., *Man's search for meaning*, New York, 1963.
— *La psychotherapie et son image de l'homme*, Paris, Resma, 1970.
— *Homo Patiens*, Varese, OARI, 1972.
- FROMM, E., *Dalla parte dell'uomo*, Roma, Ubaldini, 1971.
(Covjek za sebe, Zagreb, Naprijed, 1977).
— *Il cuore dell'uomo*, Roma, Carabba, 1965.
- GOLDSTEIN, K., *The Organism*, New York, Am. Book Company, 1963.
- HAIGH, G. V., *La psychotherapie: rencontre interpersonelle*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- HORNEY, K., *Our inner conflicts*, New York, Norton, 1945.
- MADDI, S. R.-COSTA, P. T., *Humanism in Personology*, New York, Atherton, 1972.
- MASLOW, A., *Verso una psicologia dell'essere*, Roma, Ubaldini, 1971.
— *Motivazione e personalità*, Roma, Armando, 1973a.
— *The Farther Reaches of Human Nature*, Victoria (Australia), Pelican Books, 1973b.
— *Alcune implicazioni pedagogiche delle psicologie umanistiche*, u TITONE, R. (Ed.), *Modelli psicopedagogici dell'apprendimento*, Roma, Armando, 1974.
- MATSON, F., *The broken image: Man, Science and Society*, New York, Garden Sity, 1964.
— *La terza rivoluzione in psicologia*, u *Servizio informazioni »AVIO«*, 11—12 (1972), pp. 360—365.
- MOUSTAKAS, C. E., *Creatività e conformismo*, Roma, Ubaldini, 1969.
- MAY, R., *Man's search for himself*, New York, New Am. Library, 1953.

- ANGEL, E.-ELLENBERGER, H. F. (Eds), *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology*, New York, Basic Books, 1958.
- (Ed.), *Psicologia esistenziale*, Roma, Ubaldini, 1970a.
- *La psicologia e il dilemma umano*, Roma, Ubaldini, 1970b.
- *L'amore e la volontà*, Roma, Ubaldini, 1971.
- PERLS, F.-HEFFERLINE, R. F.-GOODMAN, P., *Teoria e pratica della Terapia della Gestalt*, Roma, Ubladini, 1971.
- POLANYI, M., *Personal Knowledge*, Chicago, Univ. of Chicago Press, 1958.
- ROGERS, C., *On becoming a person*, Boston, Houghton, 1961.
- *La terapia centrata sul cliente*, Firenze, Martinelli, 1970.
- KINGET M., *Psicoterapia e relazioni umane*, Torino, Boringhieri, 1970.
- *Liberté pour apprendre?*, — Paris, Dunod, 1972.
- RONCO, A., *Introduzione alla psicologia*, PAS-Verlag, 1972.
- ROYCE, J. R., *L'uomo incapsulato: saggio interdisciplinare sulla ricerca del significato*, Roma, Ubaldini, 1970.
- *La connaissance métaphorique et la psychologie humaniste*, u BUGENTAL, J. F. T. (ED.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Vervires, Gérard, 1973.
- SARGENT, S. S., *Une méthodologie humaniste: pour une psychologie de la personnalité et du groupe*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- SCOTT, E., *Happiness: A comparison between delinquent and non delinquent girls*, u *Psychotherapy* 4 (1967).
- THOMAS, H. F., *Une approche existentielle des individus et des groupes*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- WATSON, J. B., *Behaviorism*, Chicago, Univers. of Chicago Press, 1958.
- WYATT, F., *La psychologie et les disciplines humanistes*, u BUGENTAL, J. F. T. (Ed.), *La psychologie et liberation de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- UJEVIĆ, T., *Pjesme i pjesničke proze*, u *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, sv. 87, Zagreb, Zora-Matica Hrvatska, 1970.